

Monumentenzorg in Gelderland

In het korte bestek van dit artikel kunnen we maar enkele facetten van de monumentenzorg in onze provincie belichten.

In het verleden speelde de monumentenzorg in onze provincie zich veel af via de Provinciale Gelderse Monumentencommissie.

Deze door het provinciaal bestuur reeds in 1905 ingestelde commissie heeft, zij het onder verschillende namen, lange jaren belangrijk werk verricht voor het behoud van de Gelderse monumenten.

In 1976 werd zij onder de naam Gelderse Monumenten Commissie geïntegreerd in het Gelders Genootschap tot bevordering en instandhouding van de schoonheid van stad en land.

Het provinciale monumentenbeleid loopt thans voor een niet onbelangrijk deel via deze Gelderse Monumenten Commissie.

Het beleid van deze commissie werd reeds in 1976 vastgelegd in een beleidsnota die sindsdien vrijwel ongewijzigd werd gevolgd.

De belangrijkste uitgangspunten in deze nota waren de volgende:

a. De historische bebouwing in brede zin vormt een deel – zij het niet een onbelangrijk deel – van de totale bebouwing van vrijwel iedere stad of dorp.

b. Wil er in de monumentenzorg sprake zijn van een beleid dan zal dit een geïntegreerd onderdeel moeten zijn van het totale ruimtelijke beleid van iedere gemeente.

c. Omdat het ruimtelijk beleid in ons land voor een groot deel in handen ligt van de gemeenten zal ook het zwaartepunt van ieder monumentenbeleid bij de gemeenten moeten berusten.

d. Rijk en Provincie kunnen hun taak ten opzichte van de historische bebouwing het beste vervullen door de gemeentebesturen en ook particuliere organisaties, die op dit terrein werkzaam zijn, te stimuleren, adviseren en waar nodig te controleren.

Uitgaande van deze praemissen werd veel tijd en aandacht besteed aan de voorlichting van gemeentebesturen, oudheidkundige verenigingen, actiegroepen, raadsfracties enz. enz.

Alles om de bevolking en de besturen te

overtuigen van de noodzaak de zorg voor de historische bebouwing ter hand te nemen.

Hierbij bleek ons dat het gemeentelijk beleid het beste gestalte kan krijgen door het invoeren van een gemeentelijke monumentenverordening. Een dergelijke verordening houdt in dat een gemeente een eigen monumentencommissie instelt die het gemeentebestuur, gevraagd of ongevraagd, adviseert in alle zaken die betrekking hebben op de historische bebouwing in die gemeenten.

Allereerst zal die commissie tot taak hebben het opstellen van een lijst van door de gemeente te beschermen monumenten.

Voorts kunnen deze commissies – al of

*Hoflaan 4 te Dieren
foto: Kodeha, Doesburg*

niet per delegatie van enkele deskundige leden en de secretaris adviseren omtrent vergunningen tot verbouw en sloop etc.

Tot dusverre zijn er in Gelderland de laatste jaren een achttal verordeningen ingevoerd terwijl er in een 20-tal gemeenten aan de voorbereiding hiervan wordt gewerkt.

Het is natuurlijk een vrij moeizame zaak de gemeenten te overtuigen van het grote belang van dergelijke verordeningen; ook vaak een langdurige zaak alvorens het zover is.

Wel is ons gebleken dat het uiteindelijk de beste weg is. Het verleden heeft ons immers doen zien dat men vanuit de verte – of dat nu Den Haag is, Zeist of Arnhem, – maar bijzonder weinig bereikt als er in de gemeenten zelf geen basis is waarop de monumentenzorg kan stoeien.

Hoe ontstaan nu dergelijke verordeningen en commissies?

Wel, dat is eigenlijk in iedere plaats weer anders.

In de ene gemeente is het een oudheidkundige vereniging of actiegroep, in een andere is het het gemeentebestuur zelf die het initiatief neemt.

Ook de invalshoek is vrijwel in iedere gemeente weer anders. Hier is het burgemeester, daar een wethouder of raadslid. Soms een raadsfractie en in vele gevallen ook geïnteresseerde burgers die de zaak aanspannen bij het gemeentebestuur.

In alle gevallen echter is een brede voorlichting nodig. Aan deze voorlichting wordt dan ook bijzonder veel tijd en aandacht besteed.

Alleen al in het afgelopen seizoen werden een veertiental lezingen met diaprojecties gehouden.

Op deze dia-avonden wordt inzonderheid aangetoond de grote waarde van de historische bebouwing ook voor vandaag en tevens ingegaan én op stedenbouwkundige situaties én op detaillering, terwijl ook de nieuwbouw in historische situaties wordt belicht.

We vertonen dus niet in de eerste plaats mooie plaatjes, waardoor er een mistgordijn wordt gelegd op de werkelijke situatie, maar vooral proberen we ook die zaken te laten zien die fout zijn gegaan.

De reacties die men hierbij krijgt zijn

bijzonder positief en laten zien dat de zorg voor onze monumenten de mensen beslist niet onverschillig laat.

Over de voordelen van een eigen gemeentelijke verordening in 't kort nog het volgende:

a. De gemeente krijgt met een eigen gemeentelijke verordening een instrument waarmee ze een eigen gemeentelijk beleid kan voeren.

Een dergelijk beleid – mits serieus gehanteerd – zal verstrekkende gevolgen hebben voor het gehele ruimtelijke beleid van de gemeente. Niet alleen de stedenbouwkundigen, maar ook gemeentelijke diensten, architecten en projectontwikkelaars zullen in het beginstadium van alle planontwikkelingen rekening moeten houden met dit beleid.

In de meeste gemeenten behoeft men om een historisch, maar nog niet beschermd eigendom te slopen, alleen maar kennis te geven aan bouw- en woningtoezicht. Bij een vergunningstelsel zoals in deze verordening is voorzien, zal men alvorens een sloopvergunning door B. en W. wordt afgegeven, eerst aan de tafel gaan zitten om alternatieve mogelijkheden af te wegen.

Deze blijken vaak meer dan men oppervlakkig denkt. Een actief zoeken van commissies, gemeentebestuur en ambtenaren naar bestemmingen van leegstaande of leegkomende panden, moet een vast patroon van handelen worden.

Van groot belang/ is hierbij dat de monumentencommissies een zo groot mogelijke openheid betrachten naar de burgerij en de eigenaren. Monumentenzorg is voornamelijk afhankelijk van de 'good-

will' die men weet te kweken in de plaatselijke gemeenschap.

Ook een deskundig advies bij veranderingen en verbouwingen van monumenten behoort tot de taak van de commissies:

b. Bijna iedere gemeente kan, uitgaande van de historische structuur en de historische bebouwing, nieuwe ontwikkelingen op gang brengen die veel meer geënt zijn op en meer in harmonie zijn met het historische karakter van stad en dorp.

Een vaste koers in de monumentenzorg zal automatisch een sterke barrière opwerpen tegen wilde en chaotische ontwikkelingen, waaraan zovele gemeenten thans ten prooi zijn. Het spreekt dan ook vanzelf dat de gemeentelijke monumentenlijst zijn neerslag moet krijgen in de gemeentelijke bestemmingsplannen.

c. Iedere gemeente die in deze een eigen beleid weet te ontwikkelen, zal veel sterker staan in de strijd om het behoud van eigen karakter en identiteit in de gebouwde omgeving.

Ook zal ze met **recht en reden** aanspraak kunnen maken op een structurele ondersteuning van Rijk en Provincie.

U kunt zich voorstellen dat het huidige decentralisatiebeleid ons goed in de oren klinkt. In het 'Onderzoek Monumentenbeleid' van het organisatiebureau van den Bunt, wordt zeer terecht bepleit een specifieke doeluitkering aan de decentrale bestuursniveaus. Naast de vele andere goede voorzetten die dit rapport geeft is dit in ieder geval een uitspraak die vele, vanwege de financiën aarzende gemeenten, over een dood punt kan heenhelpen.

Natuurlijk zijn er vele bezwaren in te brengen tegen bovengenoemde ontwikkeling.

In het kort hierom het volgende;

a1. De financiële zijde van de monumentenzorg baart vele gemeentebesturen zorgen. Om de hele monumentenzorg hangt voor vele besturen en eigenaren een grauwsluier van zorgen.

Niet alleen de hoge eisen aan de wijze van restaureren maar ook de lange wachttijden voor de subsidies en de exorbitante bedragen die aan sommige objecten worden besteed maken iedereen wat schrikachtig.

Het kost vaak erg veel moeite en tijd de besturen hierover heen te helpen. Vooral zal iedere gemeente moeten beseffen dat een eigen verordening een instrument is dat ze **zelf** hanteert en dat ieder besluit op grond van deze verordening

*Koningstraat 53, Afferden
foto: Kodeha, Doesburg*

door **haarzelf** kan worden afgewogen. Met andere woorden dat indien er aanspraken zouden worden gemaakt op de gemeentelijke pecunia ze zelf kan bepalen wat het behoud van bijv. een bepaald pand haar waard is.

a2. Veel te weinig wordt beseft dat de gemeenten door bepaalde panden of wijken in bescherming te nemen, en daarmee het voornemen kenbaar maken het karakter en woonklimaat van een stadsdeel te willen handhaven, ook aan de burger moet geven investeringen te doen. Iedere belegger of eigenaar zal het wel laten een pand te restaureren, als hij morgen kan verwachten dat er naast zijn deur een garage komt of een disco-tent of iets dergelijks.

Als een gemeentebestuur zich duidelijk uitsprekt en een vaste koers volgt ten aanzien van de historische delen van haar stad of dorp dan is het vaak verrassend te zien hoe de bewoners en eigenaren hierop reageren, met andere woorden: 'Een goed beleid betaalt zichzelf'.

a3. Veel te weinig is ook doorgedrongen het vaste gegeven dat het goed onderhouden van een pand een eerste waarborg is voor het behoud. Het verstrekken van een gratis abonnement van de monumentenwacht of anderszins is een belangrijk, maar betaalbaar, gebaar dat de gemeente zou kunnen maken naar de eigenaren.

a4. Meer dan voorheen zal gerestaureerd moeten worden met aanmoedigingssubsidies die op korte termijn betaalbaar worden gesteld.

Indien naar we hopen het Rijk een doeluitkering per gemeentelijk monument zou toekennen, een bedrag dat naar grootte van pand en/of categorie kan variëren, dan kan, hoe klein misschien ook deze bedragen kunnen uitvallen toch een basis worden gelegd die aan de gemeenten soelaas zou kunnen bieden.

Afhankelijk van de conjunctuur zouden deze bedragen jaarlijks kunnen worden bijgesteld.

a5. Ook moet bedacht worden dat niet binnen enkele jaren alle monumenten gerestaureerd behoeven te worden.

Onze sterk technologisch gerichte maatschappij wil het liefst alles in enkele jaren op de schop nemen en geeft weinig ruimte voor geleidelijke groei.

b. Een ander bezwaar dat vaak wordt gehoord is de mate van deskundigheid van de plaatselijke commissies. Bij de samenstelling van deze commissies is het in **de eerste plaats** van belang dat men

een **gemotiveerde** club mensen bij elkaar krijgt die oog hebben voor de eigen schoonheid, de geschiedenis en het karakter van de bebouwing. Vaak is er of ter plaatse of in de regio wel een architect of bouwkundige te vinden die in staat is de nodige adviezen te geven. Daarnaast kan steeds worden teruggevallen op de deskundige van de Gelderse Monumenten Commissie die vrijwel in alle commissies is vertegenwoordigd.

Belangrijk is ook de relatie van deze commissie tot het gemeentebestuur. Vaak is de voorzitter de burgemeester, een wethouder of raadslid, terwijl als secretaris in de regel een ambtenaar van de secretarie optreedt. Gewenst is ook steeds dat of de directeur gemeentewerken of het hoofd van bouwtoezicht de vergaderingen bijwoont, of als lid daaraan deelneemt om een zo nauw mogelijke relatie tot burgers en bestuur te onderhouden.

Ook een vertegenwoordiger van een plaatselijke of regionale oudheidkundige vereniging kan in een dergelijke commissie uiterst nuttig zijn, daar ze, op de hoogte van de plaatselijke geschiedenis, vaak een verrassend licht op bepaalde zaken kunnen werpen.

De toegestane ruimte is te weinig om verdere facetten van plaatselijke monumentenzorg nader te belichten, laat staan andere activiteiten van de Gelderse Monumenten Commissie aan de orde te stellen.

Het was er ons vooral om te doen te laten zien dat een gemeentelijke zorg voor onze monumenten niet alleen mogelijk maar ook hoogst noodzakelijk is. Waar deze zorg, dat wil zeggen de werkzaamheid van deze commissies eenmaal goed op gang is gekomen, blijkt ons dat er niet alleen met groot enthousiasme wordt gewerkt, maar tevens dat een dergelijk gemeentelijk beleid aanslaat en een sterke initiërende rol vervult in het regeneratieproces van onze steden en dorpen.

H. Mooibroek
Secretaris Gelderse Monumenten commissie

Heemschut verzamelbanden

Ter voorkoming van rondslingerende Heemschutnummers kunt u verzamelbanden bestellen voor het opbergen van de jaargangen, incl. de Index (zie o.a. Maartnummer 1981).

De verzamelband is uitgevoerd in een 'wijnrode' kleur en voorzien van de goudkleurige tekst 'Heemschut' op de rug en de voorzijde.

Met de bijgeleverde boekbinderspelden kunt u op eenvoudige wijze de nummers zelf 'inbinden'.

De band is te verkrijgen bij het Secretariaat Bond Heemschut, Nieuwezijdskolck 28, 1012 PV, Amsterdam, door overmaking van f 13,- (incl. verzendkosten) op ons gironummer 124326 onder vermelding van 'Verzamelband'. Bij bestelling van meer banden wordt voor elk extra exemplaar f 11,- berekend.

Banden die op ons Secretariaat worden afgehaald kosten f 10,- per stuk.

Organisatiebureau onderzocht monumentenbeleid

In opdracht van het ministerie van C.R.M. heeft het bureau Van de Bunt, adviseurs voor organisatie en beleid, een onderzoek uitgevoerd naar het monumentenbeleid, dat onlangs in de vorm van een rapport verscheen. Dit bureau komt tot een aantal conclusies die leiden tot aanbevelingen die, mits uitgevoerd, verstrekkende gevolgen zullen hebben voor het beleids- en organisatorisch kader van de monumentenzorg:

Er dient een selectiever en meer gedifferentieerd beschermingsbeleid te komen, met een duidelijke samenhang tussen de cultuur-historische waarde van de te beschermen monumenten en het beschikbare geld. Onderdelen van het monumentenbeleid moeten naar lagere bestuursniveaus worden overgeheveld, en de uitvoering zou in bepaalde gevallen door particuliere organisaties kunnen worden overgenomen.

Het onderzoek moest ook aandacht besteden aan de rol die provincies, gemeenten en particulieren in de monumentenzorg spelen, waarbij het door het ministerie van C.R.M. voorgestane decentralisatiebeleid als uitgangspunt werd gesteld.

Het rapport is verkrijgbaar bij de Staatsuitgeverij, Christoffel Plantijnstraat 1, Den Haag.

Daar de Bond Heemschut het voornemen heeft ten aanzien van dit rapport zijn standpunt aan het ministerie van C.R.M. kenbaar te maken, zullen wij over enige tijd hierop dieper ingaan.